

Aleksandra Serše*

Pregled izobraževalnega sistema oblačilne obrti v različnih časovnih obdobjih (do druge svetovne vojne)

An overview of education in the clothes-making craft

(up to World War Two)

Izvleček

V pričujočem prispevku smo skušali s pomočjo arhivskega gradiva, ki ga hranita Zgodovinski arhiv Ljubljana in Arhiv Republike Slovenije, strniti nekaj spoznanj in ugotovitev o oblačilni obrti – krojenju in šivanju moških in ženskih oblačil. Namen je bil podati kratek pregled izobraževalnega sistema v različnih časovnih obdobjih. Gre za kratek opis prenosa znanja na mlajše generacije od prvih začetkov v zgodnjem obdobju do kasnejšega, ko je državna oblast že posegla na področje izobraževanja z ustanavljanjem šol za izobraževanje obrtnega stanu.

V omejenem prispevku nismo mogli izčrpno predstaviti vseh vprašanj in celotne problematike izobraževanja, tako ostajajo nekatera vprašanja odprta za nadaljnje razprave kot n.pr. žensko izobraževanje, posebne šole za dekleta, nerazumevanje mojstrov o nujnosti dodatnega izobraževanja vajencev idr.

Abstract

With the help of archive material kept by the Ljubljana Historical Archives and the Archives of the Republic of Slovenia, this article presents certain findings about the clothes-making craft, or the cutting and sewing of men's and women's clothing. The aim is a brief outline of the educational system associated with this craft in different periods, i.e. a short description of the transfer of knowledge to younger generations, from early beginnings to the later period when state authorities were already involved in education through the establishment of schools aimed at men and women involved in specific crafts. Due to limitations of length, this article can not exhaustively present all the issues involved in this theme and so leaves some questions open for future discussion, such as the education of women, special schools for girls, the lack of understanding on the part of crafts masters about the necessity of additional training for apprentices, etc.

Uvod

V pričujočem prispevku smo skušali s pomočjo arhivskega gradiva, ki ga hranita Zgodovinski arhiv Ljubljana in Arhiv Republike Slovenije, strniti nekaj spoznanj in ugotovitev o oblačilni obrti – krojenju in šivanju moških in ženskih oblačil. Namen je bil podati kratek pregled izobraževalnega sistema v različnih časovnih obdobjih. Gre za

* Aleksandra Serše, mag. arhivistike, Ljubljana. E-pošta: aleksandra.serse@gmail.com

Tečaj za umetno vezenje v Idriji, leta 1913. (SŠM, razstavna zbirka, inv. št. 4244)

prikaz prenosa znanja na mlajše generacije od prvih začetkov v zgodnjem obdobju do kasnejšega, ko je državna oblast že posegla na področje izobraževanja z ustanavljanjem šol za izobraževanje obrtnega stanu.

V šestnajstem in sedemnajstem stoletju še ni bilo strokovnega šolstva za rokodelce. Uk je temeljil le na praktičnem delu vajenca, ki se je naučil obrti pri cehovskem mojstru. Z uvedbo splošne šolske obveznosti je avstrijska država skušala razrešiti problem teoretičnega izobraževanja obrtnega kadra, in sicer z organizacijo ljudskega šolstva z ustanovitvijo normalnih in nedeljskih ponavljalnih šol, v drugi polovici devetnajstega stoletja pa z reorganizacijo srednjega šolstva in z ustanovitvijo realk. Obrtni stan je dobil prvo obrtnonadaljevalno šolo, ki se je kasneje času primerno preoblikovala. V Ljubljani je konec stoletja začela delovati tudi zasebna šola za krojače in šivilje.

Zgodovinski pregled obrtnega stanu

Z rastočo družbeno delitvijo dela in razvojem trga so nastala mesta.¹ Prvi stalni prebivalci mest so bili obrtniki in trgovci. V Ljubljani so se naseljevali nemško govoreči pripadniki višjih slojev, a z njimi hkrati so prihajali tudi prebivalci slovenskega porekla iz okolice. Med njimi so bili podeželski obrtniki ali pa pripadniki kmečkega rodu, ki so se v mestu naučili rokodelstva. Biti obrtnik je pomenilo živeti svobodnejše in boljše od večine prebivalstva. Med mestnimi rokodelci in obrtniki sprva ni bilo

1 Vlado Valenčič, Ivan Slokar, Ljubljanska obrt od srednjega veka do začetka 18. stoletja, v: Zbornik razprav, Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega, zv. 3, Ljubljana, 1972.

konkurence. Šele ko se je število rokodelcev in obrtnikov precej povečalo, se je med njimi začela borba za obstanek. Da bi se zaščitili pred konkurenco in zavarovali kvaliteto izdelka, so obrtniki ustanovili cehe, ki so budno nadzorovali število mojstrov v mestu in skrbeli za socialno varnost svojih članov.²

Prve omembe rokodelcev in obrtnikov v Ljubljani so sorazmerno pozne. Prvi **krojač** je omenjen leta 1365. V tistem obdobju je bilo krojačev prav gotovo več, a viri niso ohranjeni. Trdimo lahko, da jih je bilo več, ker so takrat že imeli svojo bratovščino.³ Krojači so omenjeni skupaj s sedlarji, lončarji in sodarji šele v drugi polovici štirinajstega stoletja.⁴ V tem obdobju so se deželnemu knezu že pritoževali nad delom šušmarjev, zato jim je avstrijski vojvoda Viljem leta 1399 izdal listino, s katero je preprečil opravljanje krojaške obrti vsem, ki niso imeli dovoljenja, t. j. niso bili člani krojaškega ceha. To je bila ustanovna listina ljubljanskega krojaškega ceha. V prvi polovici 15. stoletja je iz urbarjev znanih nekaj ljubljanskih krojačev, ki so stanovali v tedanji Ribiški (danes Križevniška) ulici, v Gradišču, v Štepanjskem predmestju, na Starem trgu in seveda tudi drugod v mestu. V 16. stoletju je imel krojaški ceh tri cehovske načelnike. Krojaške cehovske privilegije so deželni knezi vedno znova potrjevali.⁵

V primerjavi z ostalimi obrtniki, ki so prebivali in delali v Ljubljani, je število krojačev skozi vsa obdobja naraščalo.⁶ Med letoma 1521 in 1550 jih je bilo le 8, število je v naslednjih tridesetih letih, od 1551 do 1580, naraslo na 12, v obdobju od 1581 do 1609 le za enega – 13. Štiriindvajset pa jih je v prvih tridesetih letih 18. stoletja.⁷

Strokovnega šolstva za rokodelske obrti v 16. in 17. stoletju še ni bilo. Vajenec se je moral naučiti rokodelstva pri cehovskem mojstru, bil je deležen le praktičnega dela pouka. Pri mojstru je poleg vajeništva opravljal še razna druga hišna in hlapčevska dela. Med vajeniško dobo ni smel zapustiti mojstra. Če je ušel, so morali njegovi poroki plačati visoko kazen; del te kazni je dobil mojster, del pa je šel v cehovsko skrinjico.

2 V srednjem veku so cehi, kot interesna združenja ščitili obrtnike iste dejavnosti. Pravila so bila naperjena proti zunanji konkurenci. Število članov je bilo strogo omejeno.

3 Zbornik, str. 12: Že v štirinajstem stoletju so nastale v Ljubljani religiozne bratovščine. V mestih so rokodelci in obrtniki vstopali v že obstoječe cerkvene bratovščine ali pa so ustanovljali nove. Dogajalo pa se je tudi obratno, da je ceh ustanovil svojo cerkveno bratovščino.

Zbornik, str. 25-26: V 14. stoletju je nastala krojaška bratovščina, ki je leta 1399 dobila od vojvode Viljema kompetence ceha. To je primer, ko je bratovščina obstajala že pred cehom. Na čelu ceha sta bila 1440 dva, leta 1506 pa že trije cehovski mojstri. Članstvo v cehu je bilo obvezno. Pogoj je bil le sposobnost opravljanja obrt, neoporečnost, zakonsko rojstvo, obisk pri članih ceha in plačilo enkratne pristojbine.

4 Zbornik, str. 7: 'Glede števila obrtnikov imamo le skope podatke...se moramo zavedati dejstva, da so podatki za ves srednji vek, posebej za 14. stoletje močno pomanjkljivi...'

5 Prva pravila krojačev so bila potrjena 1399, ponovno potrjena 1444 itd., zadnja je izdal cesar Karel VI. Leta 1718. Ljubljanski krojaški ceh je po starosti prekašal le Beljaški, ki je bil ustanovljen leta 1347.

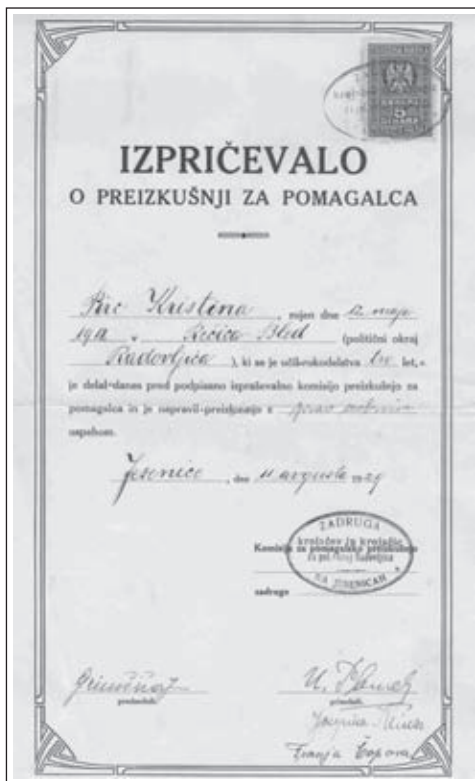
6 Zbornik, str. 12, 17, 25, 57, 60, 83, 84, 85, 86.

7 Zbornik, str. 60. Primerjava z ostalimi ljubljanskimi obrtniki: mizarjev je bilo 17, tkalcev 20, usnarjev 12, ostalih obrtnikov v različnih strokah je bilo manj kot 10.

Kazni za nepokorščino niso bile mile. Učenci in pomočniki so živeli z mojstrom v istem gospodinjstvu, pri njem so imeli stanovanje in hrano. Medsebojne odnose med vajencem, pomočnikom in mojstrom so urejala cehovska pravila. Krojaška cehovska pravila iz leta 1579 so vsebovala določila o trajanju učne dobe in o višini pristojbine za sprejem vajenca v uk. Določala so maksimalno dolžino vajeništva, poskusno dobo vajenca, ki je lahko trajala nekaj tednov. Učna doba pa je trajala navadno tri leta. Cehovska pravila so določala tudi strokovno izpopolnjevanje pomočnikov, predpisovala so dolžino let, ki jih je pomočnik preživel na potovanju – strokovnem usposabljanju v tujini. To je trajalo večinoma tri leta.

Po uspešno opravljeni učni dobi so vajencu-pomočniku izročili učno pismo. S tem so bili njegovi poroki razbremenjeni odgovornosti. Kot pomočnik je odšel v tujino na strokovno izpopolnjevanje. Po končanem potovanju je znova služil pri mojstru, in sicer eno do dve leti, šele nato je lahko opravljal mojstrski izpit. V pravilih krojaškega ceha iz 1579 najdemo približno tako besedilo: "Vsak krojaški pomočnik, ki je želel postati mojster v Ljubljani, naj bi delal dve leti, eno leto pri enem, drugo leto pri drugem mojstru in o tem obvestil župana ali mestnega sodnika. Župan ali sodnik sta povabila dva člana mestnega sveta in štiri zaprišene krojaške mojstre, ki so postavili mojstrskemu kandidatu šest ali sedem vprašanj. Če je kandidat pravilno odgovoril, so ga sprejeli za mojstra ter mu podelili meščanstvo. Če ni pravilno odgovoril, je moral napraviti vzorec izdelka značilnega za krojaško stroko." Enak izpit so opravljali mojstri, ki so prišli v Ljubljano od drugod. Po izpitu je moral novi mojster plačati cehu pristopnino in mojstrom pojedino.⁸

Pomočnik je lahko dal odpoved mojstru že po štirinajstih dneh, če je pri njem delal krajši čas. V primeru, da je bil zaposlen daljše obdobje, je moral svoj odhod napovedati osem dni prej. Posebno pravilo je veljalo pred prazniki, ko je veljal štiri-

*Izpričevalo o preizkušnji za pomagalca,
Kristina Pirc, Jesenice 1929.
(SŠM, fototeka)*

ritedenski odpovedni rok. V krojaških cehovskih pravilih so bile mezde natančno določene. Delovni dan se je začel ob štirih zjutraj, končal pa ob desetih zvečer, ko so legli k počitku. Vsakih štirinajst dni so imeli kopalni dan, ko so lahko zapustili delo. Mojster je svojim vajencem plačal kopanje samo za velikonočne, binkoštna in božične praznike, sicer so si kopanje po dva krajcarja plačali sami. V pravilih krojaškega ceha leta 1579 je bilo navedeno, da pomočniku v bolezni nudijo pomoč iz cehovske skrinje. Če se je bolezensko stanje poslabšalo, je bil bolnik vsakih štirinajst dni pri drugem krojaškem mojstru.⁹

Prvi začetki obrtnega šolstva

V uvodnem poglavju smo ugotovili, da se je vajenec učil obrtnih veščin le pri cehovskem mojstru. Po končani učni dobi je dobil učno pismo in nadaljeval strokovno izobraževanje na popotovanju po tujini. Šol, kjer bi vajenci pridobili tudi teoretično znanje, ni bilo do druge polovice 18. stoletja. Šole so se sprva ustanovljale predvsem v mestih, t. j. kulturnih in gospodarskih središčih. Med monarhijo¹⁰ je bilo v Avstriji **strokovno šolstvo** (obratno) vezano na gospodarski razvoj in prav gospodarstvo je bilo tedaj v večini slovenskih dežel slabo razvito, temu primerno pa je bilo nerazvito tudi strokovno šolstvo. Odsev slovenskega pretežno agrarnega gospodarstva so bile kmetijske šole in tečajji.¹¹ Prve šole so bile pri nas ustanovljene predvsem na pobudo posameznikov in društev, ki so bili pripravljeni te šole tudi finančno vzdrževati.

Nekakšne obrtne šole so bile predilske šole, ki so nastale že v času manufaktur, ko se je država začela zanimati za otroke ali boljše za njihovo poceni delovno silo. Glavni namen teh šol je bil usposobiti otroke za predenje in tkanje.¹² Z uvedbo splošne šolske obveznosti in z organizacijo ljudskega šolstva je država skušala razrešiti problem izobraževanja obrtnega kadra. V deželnih glavnih mestih (Ljubljana) je ustanovila **normalke**¹³ in z zamikom še nedeljske ponavljalne šole. Na normalkah naj bi se v četrtem razredu izobraževali vajenci in pomočniki, vendar je praksa pokazala, da se

9 Zbornik, str. 85.

10 Prvi poskusi organiziranega strokovnega šolstva v Avstriji:

- Risarska šola Petra Strudela na Dunaju 1692-1714,
- tečajji suknarstva/1749/, ki jih je organiziral knez Kaunitz,
- kot prva strokovna šola se je na Dunaju 1756 ustanovila "Manufakturna risarska šola", ki se je združila 1786 z "Akademijo upodabljajočih umetnosti",
- Zollerjeva šola 1741,
- leta 1770 je bila kot prva realka v Avstriji ustanovljena "realna in trgovska akademija".

11 Kmetijske šole: Slap, Grm, Maribor, Gorica, Celovec in gozdarska šola Snežnik.

12 Šole so bile v Ljubljani, Celju, Novem mestu, Ptuj.

13 Normalke so bile v Ljubljani, Celovcu, Gorici in Trstu.

Glavne šole so bile v Novem mestu, Kamniku, Radovljici, Idriji, Beljaku, Mariboru, Celju, Kranju (1815), Piranu (1817), Kopru (1817), Postojni (1819), Škofji Loki (1823) in Šentpavlu na Koroškem (1841).

je večina učencev, ki so končali normalko odločila za nadaljnje šolanje. Nedeljske ponavljalne šole pa niso bile prave obrtne šole, saj so utrjevale le snov ljudskih šol, t. j. branje, pisanje in računanje.

Ko je država prevzela skrb za ljudsko izobrazbo, ni skrbela le za razširitev mreže ljudskih šol, temveč za izboljšanje vsega nižjega šolstva. Pravilnik iz leta 1774 je določil osnove geometrije, stavbarstva, mehanike za boljšo izobrazbo obrtnikov v četrtem razredu normalke. Posebej so pazili na risanje, ki je bilo namenjeno za izobraževanje rokodelcev in manufakturistov. Leta 1782 in 1783 sta izšla odloka, ki sta določala, da pouk v drugem letniku četrtega razreda normalke ni namenjen le izobrazbi umetnikov, temveč usposabljanju obrtnikov za izdelovanje pravilnih načrtov in risb ter geometrijskih likov za rezljanje in rezbarjenje. Leta 1787 so poskusili iz normalke napraviti obvezno pripravnico za obrtni mojstrski pouk. Določeno je bilo, da smejo mojstri sprejemati za vajence samo dečke, ki so najmanj dve leti obiskovali normalko. Hkrati so želeli skupaj z normalkami organizirati tudi industrijske šole.¹⁴ Te šole so bile morda prve šole za dekleta, kjer so se poleg predenja, pletenja, klekljanja učile tudi drugih ročnih del, torej tudi šivanja. Priključene so bile osnovnim šolam, kjer so poučevale žene učiteljev; a zaradi finančnih težav so te le životarile. Deklet pa niso izobraževale za samostojno obrtno dejavnost.

Risarska šola pri normalki je bila dostopna dijakom, umetnikom in obrtnikom, a pouk ni bil obvezen.

Nepismenost rokodelskega naraščaja je bila glavna ovira pri nadaljnjem izobraževanju. Država je z uredbami določila, da morajo vajenci, umetniki in trgovci med učno dobo obiskovati veroučni pouk pri župniji. **Nedeljske ponavljalne šole** so bile namenjene vsem, ne samo obrtnikom. Namen teh šol ni bil dopolniti znanje v branju, pisanju in računanju. Take ponavljalne šole so bile v vseh mestih, trgih in večjih krajih. Uspehi ponavljalnega pouka pa so bili minimalni, saj je bila večina rokodelskih učencev še leta 1800 nepismena.¹⁵

Konec 18. in v začetku 19. stoletja sta bili izobrazbi obrtniškega stanu namenjeni **mehanski šoli**¹⁶ za kratek čas Gruberjeva¹⁷ šola za mehaniko in hidravliko ter mehanična šola - obrtno industrijska šola pri ljubljanskem liceju, ki jo je vodil Janez

14 Vlado Schmidt, Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem II, Ljubljana, 1988, str. 24-25 in 141.

Osnovnošolski zakon 1804 je vseboval določbe o industrijskih oddelkih pri osnovnih šolah. Take šole so bile v Idriji, Kamniku, Novem mestu, Slovenski Bistrici, v Ljubljani pri uršulinkah.

15 Ivan Slokar, Zgodovina obrtnega šolstva v Ljubljani do leta 1860, v: Zgodovinski časopis XVII, Ljubljana, 1963, str. 202

16 Nekaj osnov mehanike so poučevali tudi pri jezuitih v Ljubljani. Podobne šole so bile še v Celovcu, Gradcu in Trstu-navtična šola.

17 Aleksandra Serše, Danijela Juričič Čargo, Stanislav Južnič, Matevž Košir, Gabrijel Gruber S. J.: 1740-1805: 200 let, v: Katalog, publikacija Arhiva Republike Slovenije, Ljubljana, 2005, 106 str.

Šiviljsko znanje so v posameznih obdobjih ljudje pridobivali tudi na tečajih. (Arhiv Republike Slovenije fond AS – 1202/238, šivalnica, tečaj pred drugo svetovno vojno)

Kersnik.¹⁸ Prva je delovala konec 18. stoletja, druga pa v prvi polovici 19. stoletja. Obe sta izobraževali predvsem zidarje in tesarje.

Politično dogajanje na prelomu stoletja je onemogočilo izvedbo idej in želja za izboljšanje izobrazbene ravni obrtnega stanu. Kratko obdobje Ilirskih provinc je prineslo nekaj sprememb na področju obrtnega šolstva, a žal se te niso obdržale. Avstrijska uprava jih je ukinila in ponovno uvedla tri stopnje osnovne šole: trivialke, glavne šole in normalke. Vzpostavila je šolstvo v taki obliki, kot je bilo v času Marije Terezije in Jožefa II.

V predmarčni dobi je bilo v Avstriji štirinajst visokih in višjih strokovnih šol, večinoma tehniških. Nedeljskih in obrtnih šol je bilo nekaj nad sto. Pri nas smo imeli pred letom 1850 podkovsko šolo, mehansko šolo pri liceju, dva letnika četrtega razreda normalke,¹⁹ nedeljske ponavljalne šole in industrijske šole za ženska ročna dela.

18 Aleksandra Serše, Začetki obrtnega šolstva na Kranjskem v obdobju 1750-1850, v: Arhivi XXIII/2, Ljubljana 2000, str. 41-46.

Mehanična šola, kasneje obrtno industrijska šola pri liceju, ki jo je vodil Janez Kersnik. Šola je delovala petintrideset let. Pouk je trajal dve leti. Slovenski učenci so bili večinoma mizarji in zidarji. Na šoli je bil tudi pouk risanja, a je bil slabo obiskan. Pouk ni bil obvezen, učenci so bili ob nedeljah in praznikih obremenjeni s "službo božjo" in z obvezno nedeljsko ponavljalno šolo.

19 Ljubljana, Celovec, Gorica, Trst in glavna šola v Celju.

Poudariti moramo, da v tem obdobju šole, namenjene izobrazbi obrtnikov, niso bile šole v današnjem smislu, ampak nekakšni tečajji ob koncu tedna, v večernih urah, ko so bile obrtne delavnice zaprte. Večina teh šol pa ni bila namenjena izobraževanju krojačev. Izobraževanju krojaške obrti bi lahko ustrezale **risarske šole**, a natančnejših podatkov o morebitnem obisku vajencev krojaške obrti nimamo. Na normalki je bila risarska šola, ki je bila dostopna vsem obrtnikom, pouk je bil ob nedeljah in praznikih. Poleg državne risarske šole je bila v Ljubljani ustanovljena tudi društvena risarska šola, kajti za napredek obrti in z njim povezanim izobraževanjem se je ukvarjalo tudi Notranje avstrijsko industrijsko in obrtno društvo. Tudi na tej šoli so poučevali le ob nedeljah in praznikih. V letu 1841 so imeli že 267 obiskovalcev vseh panog. Prednosti pospeševanja obrtnega šolskega pouka risanja so se kazale tako kot konec 18. tudi v 19. stoletju, namreč v kvalitetnejših načrtih, okusnejših vzorcih na tkaninah in plemenitejših oblikah na raznih opremah. Ali so se teh risarskih tečajev udeleževali tudi krojači, bomo z gotovostjo lahko potrdili z natančnejšim pregledom arhivskega gradiva, a že trditev, da so postali vzorci na tkaninah lepši, nam lahko buri domišljijo.

Zasebne in državne obrtne šole za krojenje in šivanje oblek

Začetke poskusov **zasebnega pouka** na področju krojenja in šivanja oblek zasledimo v prvi polovici 19. stoletja.²⁰ Prva, ki je zaprosila za tako dovoljenje, je bila Terezija Ludwik, ki se je leta 1818 priselila iz Gradca v Ljubljano. V Gradcu je dekleta poučevala ženska ročna dela, in sicer pletenje, šivanje, vezenje, kvačkanje in podobno. V Ljubljani je takoj, ko je dobila oblastveno dovoljenje, začela s poučevanjem. Natančnejših podatkov o pouku v arhivskem gradivu ni zaslediti. Drugi poskus za uvedbo izobraževanja na področju krojenja in šivanja ženskih oblek, je bil že v samem začetku zavržen. Ljubljanski magistrat je na podlagi ministrskega odloka o preprečevanju šušmarstva iz leta 1848 zavrnil prošnjo Adama Greila.

Zahteve po obrtnih učnih zavodih, ki bi dajali srednjo strokovno izobrazbo meščanu, ki se mu je po revoluciji družbena vloga povečala, so bile vedno večje. Prvi poskusi organizacije srednjega obrtnega šolstva so se začeli v petdesetih letih 19. stoletja. Začele so se ustanovljati realke.²¹ Namenjene so bile srednji izobrazbi tehničnega kadra, hkrati pa so bile tudi šole za pridobivanje teoretičnega znanja obrtnikov. Predvideno je bilo, da bi se na realkah ustanovljale **obrtnonadaljevalne šole**. Sčasoma pa se je izkazalo, da realke niso zadovoljevale potreb po obrtni izobrazbi. Postavila se je zahteva, da morajo dobiti obrtniki več teoretičnega in praktičnega znanja, kot so ga podajale realke. Druga usmeritev tedanjega časa pa je bila, da bi se hkrati s preoblikovanjem tehniških inštitutov v visoke šole preoblikovale tudi realke v popolne srednje šole, ki bi dajale splošno izobrazbo s poudarkom na matematično naravo-

20 Slokar, str. 128.

21 RGB, 16. 7. 1849 - Realke so bile v Ljubljani, Celovcu, Gorici, Trstu, Celju, Mariboru in Idriji.

slovnih predmetih in bi pripravljale dijake za visoke tehniške šole (fakultete). Zato je v sedemdesetih letih prišlo do reorganizacije realk. Na ljubljanski realki je ostala obrtnonadaljevalna šola s tremi oddelki vse do leta 1909.

Obrtniki, ki niso bili dovolj izobraženi, so morali obiskovati z ljudskimi šolami povezane obrtne **pripravljalne** (ponavljalne, nedeljske) šole. Tu so pridobili toliko znanja, da so se lahko po uspešno končani pripravljalni šoli vpisali na nadaljevalno šolo. Na pripravljalnih šolah je bil pouk organiziran ob nedeljah zjutraj in ob torkih ali petkih v večernih urah. Učenci so imeli šest ur pouka na teden. Učni predmeti so bili risanje, slovenski jezik, računstvo in pisanje. Obvezen je bil tudi verouk. Na nekaterih šolah so učence razdelili po sposobnostih; tako so v prvem oddelku učili manj, v drugem in tretjem pa bolj usposobljene. V letnih poročilih ljubljanskih ljudskih (ponavljalnih) šol niso omenjeni krojači, omenjeni so le učenci za preskrbovanje oblek.

Učenci, ki so obvladali branje, pisanje in računanje, so se lahko vpisali na obrtno-nadaljevalno šolo²²(nedeljska obrtna šola) pri višji realki. Šola je bila ustanovljena leta 1856. Pouk je bil ob nedeljah in praznikih. Prostoročno risanje je obsegalo od osem do deset ur, geometrijsko risanje enako število ur, geografijo, fiziko pa deset do enajst ur, enajst ali dvanajst ur so imeli kemije, računstva in nemščine. Učili pa so učitelji z realke. Največ poslušalcev je bilo pri prostoročnem risanju (123) in geometrijskem risanju (54), pri drugih predmetih pa manj kot 40. Predvidevamo, da so nekateri obrtniki oblačilnih strok obiskovali ta tečaj, a z gotovostjo tega ne moremo trditi. Iz kasnejših podatkov vidimo, da so se prostoročnega risanja udeleževali tudi krojači, kajti v poročilu realke iz šolskega leta 1892/93 je na seznamu učencev tudi sedemnajst krojačev.²³

Šola, ki je delovala od leta 1856 kot nedeljska obrtna šola pri realki, se je v letu 1872 reorganizirala. Reorganizacija je bila izpeljana na podlagi ministrskih uredb.²⁴ Obdržala je še prejšnjo strukturo. Ure pouka pa so bile prirejene delu v delavnicah, zato so bile še vedno ob večerih. Šolo so sestavljali trije razredi. V prvem razredu so bili združeni vsi učenci, ne glede na usmeritev. V drugem in tretjem pa so bili ločeni po stroki. Na šoli so poučevali nemščino, računanje, risanje, fiziko, kemijo in modeliranje. Tedenski pouk je trajal šest mesecev, vsak dan od 8. do 9. ure, nedeljski pa deset mesecev, med 8. in 12. uro.²⁵ V šolo so sprejemali mojstre, pomočnike in vajence, ki so z dobrim uspehom končali štiri razrede normalke ali glavne šole in jim je vodja ponavljalne šole dovolil obiskovanje nedeljske šole za obrtnike.

V letu 1890 je v Ljubljani začela delovati šola za prirojavanje z nazivom **Ljubljansko-obrtno učilišče**.²⁶ To šolo je ustanovil in vodil Matija Kunc. Kunc je imel

22 Aleksandra Serše, Obrtno nadaljevalne šole na Kranjskem v obdobju od 1872 do 1918, v: Šolska kronika XXVIII; Ljubljana, 1995, str. 57-69.

23 Letno poročilo državne višje realne šole v Ljubljani 1893/94, Ljubljana 1894.

24 Uredbe ministrstva za uk in bogočastje: 24. 2. 1883/3674, 14. 9. 1884/12564, 2. 10. 1891/9174.

25 Po statističnih podatkih iz leta 1898/99 je bilo na Kranjskem petnajst, na Koroškem devet in na Štajerskem trideset obrtno nadaljevalnih šol.

26 Aleksandra Serše, Strokovno šolstvo v osrednji Sloveniji do leta 1941, Ljubljana, 1995, str. 59-60.

diplomo krojača evropske modne akademije, kasneje se je izpopolnjeval še na Dunaju in v Pragi. Njegova šola je bila ena prvih tovrstnih šol na območju takratne Avstrije. Kunčev zavod v Ljubljani je bil prva ustanova, na kateri so poučevali krojenje po učnem načrtu svetovno znane akademije v Nemčiji. Krojaški mojster je šolo ustanovil z veliko požrtvovalnostjo, saj je v tistem času obstajala podobna le na Dunaju. Vzrokov za ustanovitev zavoda je bilo veliko, najbolj tehten je bil ta, da so bili stroški šolanja v tujini visoki (300 gld.) in za naše razmere predragi.²⁷ Pred odprtjem šole je poskrbel za primerno izobražen učni kader.

Tečaji krojenja moških in ženskih oblačil so se začeli leta 1890. Šola za prikrojevanje si je v svojem kratkem obdobju delovanja pridobila ugled, tako da je z letom 1891 postala javno priznana kot Krojaško-obrtno učilišče za prikrojevanje v Ljubljani. Pomožna učiteljica sta bila Marija Kunc za žensko in Alojzij Kunc za moško stroko. Matija Kunc je sina Alojzija leto pred odprtjem šole poslal na izobraževanje, da je lahko kvalitetno vodil tečaje.

Šola je združevala teoretični in praktični pouk v krojenju moških in ženskih oblačil. Redni pouk je bil po učnem načrtu razdeljen na dva tečaja, eden za moške in drugi za damske krojače. Tečaj je trajal štirinajst dni. Vsak udeleženec je dobil ob koncu tečaja spričevalo. Na šoli so organizirali tudi posebne tečaje, ki so posvečali pozornost le posameznim predmetom.

Učnina za moške in dečke je bila 15 gld., za učne knjige in risalne potrebščine pa 6–7 gld. Dekleta so plačala tečaj 10 gld., potrebščine pa 4–5 gld. Uspeh šole je bil dober, saj je šolo končalo 51 učencev, 28 moških in 23 žensk. Slovencev je bilo 41, Nemcev pa 10. Največ tečajnikov je bilo s Kranjske, sledili so tečajniki s Štajerske, Koroške in iz Primorja. Število tečajnikov je bilo omejeno v želji, da bi bili tečajniki kvalitetni. Na Kunčevo prošnjo so šoli namenili tudi štipendije za učence v višini 20 gld., ki jih je deželni odbor podeljeval med letoma 1893 in 1914. Kljub nizkim prispevkom se revni posamezniki niso mogli udeležiti tečajev.

Kunc je pripravil več učnih knjig s krojnimi predlogami. Po dveletnem trudu polnem delu je izdal slovensko in nemško knjigo za krojaško stroko. To je tudi prva slovenska tovrstna strokovna učna knjiga s tega področja. Učbenik so strokovni krogi pohvalno sprejeli, tudi nemški strokovnjaki so mu priznali kvaliteto. Knjiga ni bila namenjena le njegovim tečajem, temveč so jo uporabljali tudi na nekaterih drugih šolah.²⁸

V obdobju delovanja zasebne Kunčeve šole je delovala tudi že omenjena obrtnonadaljevalna **šola pri realki** s štirimi oddelki: splošnim, tehnično-mehanskim,

27 Na Dunaju so v tehnološkem obrtnem muzeju prirejali mojstrske tečaje za krojače, ki so trajali 6 tednov, ponovili so jih štirikrat v enem letu. Namenjeni so bili predvsem mojstrom v starosti od 25 do 45 let. Učnina je znašala 25 gld, vpisnina 2 gld. Manj premožni niso plačevali učnine, lahko so zaprosili za štipendijo pri ministrstvu za trgovino. Prošnji je bilo treba priložiti ubožni in domovinski list. Mojstri so dobili 60, pomočniki 50 gld., prosilci, ki niso stanovali na Dunaju pa 90 ali 70 gld.

28 Podobni šoli kot je bila Ženska obrtna šola v Ljubljani sta bili še v Idriji in Trstu. V Mariboru pa so pri zavodu Vesna odprli atelje za šivanje perila šele leta 1925, naslednje leto pa drugi letnik za šivanje oblek.

*Matija Kunc, krojaški mojster v Ljubljani, je izdal več učnih knjig s krojnimi predlogami. Naslovnica knjige **Krojni vzorci s konstrukcijskimi tabelami za moško obleko**. Ljubljana 1893. (Knjižnica SŠM, inv. št. 4605)*

stavbnim in umetno-oblačilnim. Zadeve so se začele spreminjati takoj po prelomu stoletja, želja, da bi se oddelki osamosvojili in ločili od realke, so bili iz leta v leto glasnejši. Do večjih sprememb na področju obrtnega šolstva je prišlo v letu 1909, ko je obrtnonadaljevalna šola pri realki prenehala delovati, njeni posamezni oddelki pa so se preselili na ljudske šole, na Ledino, Graben in Vrtačo. Ti oddelki so postali samostojne **strokovne obrtno nadaljevalne šole**.

Moška strokovna obrtnonadaljevalna šola za umetno in oblačilno obrt in leto kasneje ustanovljena **Ženska strokovna obrtnonadaljevalna šola za umetno in oblačilno obrt** sta imeli prostore na deški ljudski šoli na Vrtači. Kot je bilo že omenjeno, se je proces preoblikovanja nadaljevalno obrtne šole, ki je bila priključena realki, začel že leta 1907, do dokončne odcepitve posamičnih oddelkov obrtno nadaljevalne šole pa je prišlo v šolskem letu 1909/1910, ko so se trije oddelki, mehanično - tehnični, stavbarski in umetno, oblačilni preoblikovali v strokovne obrtno nadaljevalne šole-zavode in se tudi fizično preselili na tri deške ljudske šole, na Ledino, Graben in Vrtačo. Splošna obrtnonadaljevalna šola pa je ostala na realki.²⁹

Strokovna obrtnonadaljevalna šola za umetne in oblačilne obrti za moške je bila ustanovljena leta 1909/1910. Prostore je imela na nemški deški ljudski šoli na Vrtači. Na šoli sta bila dva razreda in dve delavnici za čevljarje in krojače. Naslednje šolsko leto so bili na šoli že štiri razredi in še dva razreda novo ustanovljene ženske šole. Leta 1911 se je moška obrtnonadaljevalna šola preselila na Prule.³⁰ Stavba na

29 Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Šolski odbor obrtnonadaljevalnih šol v Ljubljani, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 16. 3. 1909 - Poročilo o preoblikovanju obrtne nadaljevalnice v Ljubljani. Poročilo je bilo sprejeto na seji šolskega odbora 21. 3. 1909 in predano Deželni vladi v Ljubljani.

30 ZAL, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 16. 9. 1911 je bila ustanovljena IV. deška osnovna šola na Prulah. Šolski odbor je z odlokom 12. 9. 1911/54 odobril, da se moška strokovnonadaljevalna šola za umetne in oblačilne obrti v šolskem letu 1911/12 preseli v novo šolo. Vodstvo šole je prevzel Janez Levec, Teodor Valenta pa je ostal vodja ženskega oddelka na Vrtači.

Z jubilejne razstave leta 1926. Izvestje Tehniške srednje šole v Ljubljani (1926/27), str. 34. (SŠM, zbirka letnih poročil)

Vrtači ni bila zgrajena za šolo in zato je bila dokaj neprimerna za pouk. Preselila se je le moška šola. Ženska šola je ostala v omenjeni stavbi vse do leta 1920.

Prvo leto so začeli s poukom 7. oktobra 1909 in ga sklenili 24. aprila 1910. Vpisalo se je 168 učencev, razdelili so jih: 41 v pripravljalni razred, 72 v prvi in 55 v drugi. Na šoli sta bili dve delavnici, čevljarjska in krojaška. Naslednje leto je bilo v pripravljalnem razredu 38 učencev, v dveh prvih 74 in v drugem 46. Pouk je bil ob nedeljah in četrtek od 8. do 12. ure, na teden so imeli osem ur.

Ko se je moška strokovno obrtna šola za umetne in oblačilne obrti preselila z Vrtače, so lahko ločili učence po obrteh na čevljarje, krojače in izdelovalce umetne obrti. V pripravljalnem razredu za vse obrti skupaj je bilo 36 vajencev. Pripravljalne razrede na deških ljudskih šolah so obiskovali tisti vajenci, ki niso imeli dovolj znanja za vstop v prvi razred. Prvi a razred je obiskovalo 37 bodočih čevljarjev, prvi b 24 krojačev in prvi c 50 učencev umetne domače obrti. V drugem razredu so se čevljarji in krojači združili, bilo jih je 24, medtem ko so učenci umetne obrti imeli svoj razred. Naslednje leto so zaradi velikega števila odprli še drugi c razred. Na šoli je bilo poleg pripravljalnega razreda še šest razredov. Šola je v taki sestavi delovala vse do vojne, ki je prekinila delovanje strokovnih obrtnonadaljevalnih šol predvsem v Ljubljani. Ta prekinitev je trajala kar šest let.

Po prvi sv. vojni je bilo veliko negotovanja, ker se ni odprla nobena od strokovno nadaljevalnih šol. Vprašanje ponovnega začetka pouka na obrtnonadaljevalnih šolah je postajalo zelo pereče. Veliko število prošenj in pobud za začetek obrtnega

Izvestje Tehniške srednje šole v Ljubljani (1925/26). (SŠM, zbirka letnih poročil)

pouka je bilo naslovljenih na Poverjeništvu deželne vlade, ki je bilo prepričano, da je treba čim prej odpreti vrata vseh ljubljanskih obrtnih šol. Vsi odgovorni, predvsem pa mestni magistrat, so morali pripraviti vse potrebno za začetek pouka. Pouk se je začel prvega oktobra 1920. A zapletov na področju obrtno nadaljevalnega šolstva ni bilo konec. Komaj so odprli vrata teh šol, že se je izkazalo, da ni finančnih sredstev za vzdrževanje. Mestna občina ni imela dovolj sredstev, da bi nosila vsa bremena vzdrževanja, a drugih finančnih podpor ni bilo. Posledica teh težav je bila odločitev, da s pričetkom šolskega leta 1922/23 pouka ne bo. Že po vojni so bili vsi zainteresirani zelo nejevoljni, ker so bile šole zaprte. Ob vnovičnem zaprtju je prišlo do demonstracij, vajenci in vajenke so nosili razne transparente, kot npr.: "Dajte nam pouka. Odprite obrtno nadaljevalne šole." Obrtni naraščaj si je želel pouka. Šole so bile zaprte vse

šolsko leto 1922/23. Zadevo so razrešili šele naslednje leto z uvedbo šolnine. Gojenci in gojenke so prispevali 20 din mesečno, prvo leto je bila šolnina nekoliko višja 28,50 din. Od šolskega leta 1923/24 je pouk potekal neprekinjeno vse do začetka druge vojne, čeprav se je obrtno šolstvo ves čas soočalo s finančnimi težavami.

Tako kot na vseh obrtnonadaljevalnih šolah se je leta 1920/1921 začel pouk tudi na moški Strokovni obrtno nadaljevalni šoli za umetne in oblačilne obrti.³¹ Prvo leto z osmimi razredi, in sicer z dvema za krojače, tremi za čevljarje in trije za umetno obrt. Naslednje leto je bilo že deset razredov in obrti so bile med seboj ločene. Šola je imela potem enajst razredov in približno 230 učencev. Skozi vsa leta je na šoli učilo od deset

31 ZAL, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 25. 9. 1919 - Poverjeništvu za uk in bogočastje v Ljubljani je bilo predano negativno poročilo o obrtno nadaljevalnih šolah, kajti lokalni faktorji, ki bi morali vzdrževati šole niso bili pripravljeni sodelovati, zaradi finančnega primanjkljaja. Ljubljana, 26. 4. 1921 - Šolski odbor obrtno nadaljevalnih šol v Ljubljani je podal Poverjeništvu za uk in bogočastje v Ljubljani poročilo o reorganizaciji obrtno nadaljevalnega šolstva. Med ostalim poroča o stroških vzdrževanja šol v letu 1921/22, ki bi znašalo približno 214, 100 K za 35 razredov s približno 1250 učenci.

do petnajst učiteljev. Zanimivo je, da so se vajenci na šoli za umetne in oblačilne obrti delili na krojače, krznarje, vrvarje, čevljarje, torbarje, sedlarje, dežnikarje, barvarje, pletilce in klobučarje.

Učni predmeti na zavodu so bili v pripravljalnem razredu slovenščina, pisanje, računstvo in risanje, v prvem in drugem razredu pa trgovski predmeti, obrtno risanje, obrtno računstvo, kalkulacije, obrtno spise, državo znanstvo, tvarino znanstvo, nauk o nošah, dekorativno risanje, strokovno risanje in šivanje perila. Krojači in čevljarji so se v tretjem razredu poleg strokovnega risanja in kalkulacij ukvarjali tudi s praktičnim delom, t. j. izdelovanjem čevljev oziroma oblačil. Zanimivi so statistični podatki³² o učencih in o njihovem uspešnem koncu šolanja:

LETO	VPIS	USPEŠNO ZAKLJUČILI
1920/21	269	242
1921/22	278	228
1922/23	0	0
1923/24	249	196
1928/29	325	270
1931/32	240	200
1932/33	240	200

Že ob ustanovitvi Kunčevega krojaškega obrtnega učilišča so na deželnozborskih sejah proučevali predlog, da bi na ljubljanski obrtni šoli vpeljali **pouk krojenja in šivanja oblek za dekleta**, a vse do leta 1911 se to ni zgodilo. Pred začetkom prve svetovne vojne se je oblast na Kranjskem končno odločila, da na ljubljanski obrtni šoli odpre oddelek za žensko šivanje,³³ hkrati pa tudi žensko strokovno obrtnonadaljevalno šolo za umetne in oblačilne obrti na Vrtači. Vzrok za ustanovitev takih krojaških oddelkov so bile slabe gospodarske in socialne razmere, ki so primorale ženske, da so se lotile dela, še zlasti takega, ki so ga poleg drugega gospodinjskega dela lahko opravljale doma. Potreba po ženskih strokovnih šolah se je večala. Najvišja uprava obrtnega šolstva je skušala rešiti ta problem tako, da se je lotila široko zasnovane reorganizacije ženskega strokovnega šolstva in da je dovolila ženskam vstop v vsa državna obrtna učilišča.³⁴ Preoblikovanje ženskega obrtnega šolstva je imelo za nujno posledico usta-

32 ZAL, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 15. 3. 1933 - Ravnatelj moške Strokovne obrtno nadaljevalne šole za umetno in oblačilno obrt je podal obsežno poročilo, in sicer od ustanovitve šole do leta 1933. Podobno poročilo je podal tudi ravnatelj ženske obrtno nadaljevalne šole.

33 Aleksandra Serše, Ženska obrtna strokovna šola v Ljubljani od njene ustanovitve do 1918, v: Arhivi XVIII/1-2, Ljubljana, 1995, str. 64-66.

34 Tatjana Hojan, Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem, v: katalog Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana 1970, str. 17-22.

Ženska obrtna šola. Oddelek za šivanje. Izvestje Tehniške srednje šole v Ljubljani (1930/31), str. 19. (SŠM, zbirka letnih poročil)

novitev učiteljsča za izobrazbo kvalificiranih učnih moči na teh šolah. Jeseni 1911 je bilo na Dunaju odprto učiteljsiše obrtnih šol. Pouk je trajal dve leti in se je končal z zrelostnim izpitom. Učiteljice, ki so že poučevale na obrtnih šolah za šivanje perila in oblek, a niso končale učiteljsča, so morale svoje strokovno znanje dopolniti v dveh zaporednih počitniških tečajih na Dunaju in v Pragi.³⁵

Ženska obrtna šola pri Državni obrtni šoli v Ljubljani je imela tri strokovne oddelke, za šivanje perila, izdelovanje obleke in umetno vezenje. Naloga teh oddelkov je bila izučiti dekleta v omenjenih obrteh, hkrati pa so se izobraževala tudi na gospodinjskem področju. Vsak oddelek je imel dva letnika, pouk je trajal deset mesecev. Ženske obrtne šole so bile ustanovljene na podlagi ministrske uredbe z dne, 8. 9. 1908/ št. 41-XXIa/301. V uredbi so bila tudi določila za sprejetje deklet v šolo. Število učenk se je ravnalo po razpoložljivih prostorih. K vpisu so dekleta prišla s starši in prinesla krstni oziroma rojstni list in zadnje šolsko spričevalo. Prednost pri vpisu so imele hčere obrtnikov, pomočnikov, pomočnic, delavcev, delavk. Pri sprejemu so upoštevali, če so dekleta že delala v kakšni obrtni delavnici ali če so obiskovale obrtnonadaljevalno šolo. Prosilka je morala imeti dopolnjenih štirinajst let in končano ljudsko šolo. Na šoli so imeli tudi atelje. Za vstop vanj so morala dekleta dopolniti šestnajst let in končati drugi razred omenjene šole z dobrim uspehom. Šolo so lahko obiskovale tudi

35 Prav tam.

hospitantke. K pouku v delavnicah so jih sprejemali vse leto, če je le bilo dovolj prostora. K teoretičnemu pouku pa so hospitantke vpisovali le na začetku šolskega leta kot vse ostale učenke.³⁶

Kot smo že omenili so v šolskem letu 1910/11 ustanovili **dekliško Strokovno obrtnonadaljevalno šolo za umetne in oblačilne obrti**.³⁷ Zavod je imel prostore v isti stavbi kot moška obrtna šola, torej na Vrtači. Prvo leto sta bila za vajenke - šivilje odprta le dva razreda. Sprejeli so enainsemdešet učenk. Naslednje leto je imel oddelek že dva razreda in vzporednico. Ko se je moška šola leta 1911 preselila na Prule, je strokovna nadaljevalna šola za umetne in oblačilne obrti za ženske ostala na nemški deški šoli na Vrtači in tam delovala do leta 1920/21. Vse ljubljanske obrtne šole so od leta 1914 do 1920 prenehale s poukom, prav tako je bilo s poukom na dekliški obrtni šoli na Vrtači. Ko so znova začeli s poukom na vseh obrtnonadaljevalnih šolah, so bile razmere primerne za selitev strokovno nadaljevalne šole za dekleta v prostornejše in svetlejšje prostore na dekliški šoli pri sv. Jakobu.

Po prevratu je šola začela prvo povojno šolsko leto z enim razredom in tremi vzporednicami. Naslednje leto sta se odprla še pripravljalni in drugi razred. Leta 1927/28 je bilo na šoli že dvanajst oddelkov. Šola se je iz leta v leto širila, tako da je leta 1932/33 imela že sedemnajst razredov. Za dekleta, ki so imela premalo znanja za vpis v prvi razred, so uredili na šoli pripravljalni razred, kjer so poučevali učni jezik, pisanje, računstvo in risanje. Šolo so obiskovale šivilje, modistke, krojačice, vezilje, krznarke, izdelovalke štren, fotografinke in zlatarke. Večina učenk je bila iz mesta, dvajset do trideset učenk pa je prihajalo z Viča, Rožne doline, Šiške, Most in Šentvida. Dekleta iz okolice so obiskovala to šolo, ker je bila specializirana za pouk šivanja, medtem ko so bile obrtno nadaljevalne šole v manjših krajih splošne in se niso posvečale posamezni stroki, v omenjenem primeru krojenju in šivanju oblek.

Povprečni uspeh šole je bil zelo dober. Neopravičenih izostankov skoraj ni bilo, saj je bil obisk kar 92%. Učenke so rade prihajale k pouku, tudi mojstrice so jih spodbujale in skrbele, da so redno obiskovale pouk.³⁸

36 I. letno izvestje c.kr. državne obrtne šole v Ljubljani 1911/12, Ljubljana, 1912, str. 11-12.

37 V Dravski banovini smo imeli žensko obrtno šolo pri Tehniški srednji šoli in obrtno nadaljevalno šolo v Ljubljani, v Mariboru je bila podobna šola pri gospodinjski šoli "Vesna". V Ljubljani je bil še osrednji zavod za žensko domačo obrt in šest čipkarskih šol ali bolje tečajev, ki bi jih lahko šteli k obrtnim šolam – bili so dejansko le zavodi, ki so se ukvarjali s čipkarstvom kot žensko domačo obrtjo in niso imeli teoretičnega pouka. V Ljubljani in Mariboru se je izkazalo za nujno potrebno ustanoviti paralelke k obstoječim obrtnim šolam, da bi se lahko sprejela dekleta na oddelek za krojenje in šivanje oblek. Mnenja so bili, da se bo sčasoma pokazala potreba po ustanavljanju specialnih obrtno nadaljevalnih šol v drugih večjih krajih kot so Celje, Novo mesto in Kranj.

38 ZAL, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 15. 3. 1933 - Poročilo šolskega ravnatelja ženske Strokovne obrtno nadaljevalne šole za umetno in oblačilno obrt (od ustanovitve šole do leta 1933).

LETO	ŠTEVILO UČENK
1920/21	171
1921/22	214
1922/23	0
1926/27	351
1927/28*	335*
1932/33	306

*Kot primer, kako je potekal vpis na šolo, kolikšno je bilo število razredov in vpisanih deklet, smo izbrali leto 1927/28. Vpis je bil na nedeljo 25. septembra in 2. oktobra 1927. Hkrati s tem zadnjim vpisom se je začel tudi pouk, ki se je končal konec aprila 1928. Vpisalo se je 335 učenk. Pouk je potekal ob nedeljah od 8. do 12. ure in ob sredah od 14. do 18. ure za vse oddelke. Učenke prvega razreda so imele pouk v četrtek. V pripravljalni razred se je vpisalo 20 učenk. Šola je imela dvanajst oddelkov, pripravljalni razred, prvi razred in drugi razred s po štirimi vzporednicami in nadaljevalni tečaj z dvema oddelkoma, ki se je vzdrževal iz lastnih sredstev. Šolnina je znašala 10 din mesečno.

PRVI RAZRED

A	B	C	D
krojačice	modistke	šivilje	krojačice
53	22	34	37

DRUGI RAZRED

A	B	C	D
krojačice	modistke	krojačice	krojačice
28	20	34	34

Na šoli so imeli tudi dva oddelka nadaljevalnega tečaja. Tam so se krojačice dodatno urile v krojnem risanju. Vsak četrtek so imele dve uri risanja. Tečaj a je obiskovalo štiriindvajset, tečaj b pa devetindvajset učenk. Pri teh nadaljevalnih tečajih so imela dekleta težave pri krojnem in dekorativnem risanju zaradi neprimernih šolskih risalnih desk. Pouk je bil pri številnih predmetih tako ali drugače oviran, kljub novim boljšim prostorom in neprimerno boljšim razmeram kot na prejšnji šoli Vrtači.³⁹

Do leta 1932 je obvezna učna doba na ženski obrtni šoli trajala dve leti, potem pa tri leta. Predmeti na dekliski šoli so bili enaki kot na moški, t. j. računstvo in kalkulacija, obrtno pisanje (raba poštnih in železniških tiskovin, vloge za upravne organe, listine, tiskovine za bolniške blagajne, policijo, davkarijo), državoiznanstvo, nauk o

39 ZAL, LJU 27, t. e. 1. Obe obrtno nadaljevalni šoli za umetno in oblačilno obrt sta vsako leto ob začetku šolskega leta poslali "otvoritveno poročilo" Šolskemu odboru obrtno nadaljevalnih šol v Ljubljani (eno teh poročil je bilo poslano 16. oktobra 1927).

nošah, dekorativno risanje, strokovno risanje in šivanje perila. Prevladovali so tudi predlogi, da bi k splošnim predmetom dodali še higieno in nauk o lepem vedenju. Oba predmeta sta bila pomembna za bodoče obrtnice, saj je imela večina po končanem šolanju precej stikov s tujci in domačimi odličnimi strankami. Prav zaradi stikov s tujci se je porodila tudi ideja o učenju tujih jezikov. Poleg tega je posebni šolski zdravnik med šolskim letom preverjal zdravstveno stanje gojenk.

Na šoli so poučevali učitelji obeh spolov. Sprva jih je bilo na šoli le osem, kasneje tudi sedemnajst. Ravnavesje med ženskim in moškim učnim kadrom je bilo uravnoveženo. Večina učiteljic je bila redno zaposlena na tehnični srednji šoli na Aškerčevi cesti, dodatne ure so imele na obrtni dekliški šoli. Učiteljstvo je bilo več let zaporedoma enako. Kasneje na obrtno nadaljevalni šoli niso učile le učiteljice s tehniške srednje šole, bile so tudi z dekliške meščanske šole, gluhonemnice in deške osnovne šole. Dekleta je učila šivanja preizkušena mojstrica krojačica. Praktični pouk je vodil damski krojač. Učni kader je bil zelo kvaliteten, po potrebi se je dodatno izobraževal, znanje dopolnjeval in ga izpopolnjeval. Na šoli so imeli tudi strokovno in splošno knjižnico, ki jo je bilo po mnenju strokovnjakov nujno dopolnjevati, saj so knjige preprečevale mnoga nepremišljena dejanja in dvigale srčno kulturo učenk.

Po pravilniku o obrtnonadaljevalnih šolah bi morali sprejemati dekleta, ki so končala dva razreda meščanske šole ali pa šest razredov osnovne šole. V šolo naj bi se vpisale s štirinajstimi leti, končale pa bi jo s sedemnajstimi. Praksa je kazala drugačno sliko. Povprečna starost ob vpisu je bila šestnajst let in sedem mesecev, torej je bila starost ob koncu šolanja višja kot so jo predlagali strokovnjaki. Največji problem pa je bil, da šola ni mogla sprejeti vseh učenk, ki so se želele vpisati. Kadra, ki bi na šoli lahko poučeval, je bilo dovolj, a ni bilo finančnih sredstev, da bi jih zaposlili. Predvideno je bilo, da bi vsaka strokovna učiteljica imela le dvajset učenk, a če bi jih bilo več, bi morala dobiti učiteljico pomočnico, za pomočnico pa ni bilo sredstev. V času svetovne gospodarske krize v tridesetih letih se je ponovilo stanje, ki je tako kot leta 1909 primoralo ženske, da se izobrazijo v nekem poklicu, da bi prispevale k družinskemu proračunu. Poklic šivilje je bil zelo primeren, saj so ga lahko opravljale doma poleg vseh drugih gospodinjskih opravil.

Vpis na šolo je bil omejen, prednost so imele učenske, ki so končale meščansko šolo ali nižjo gimnazijo. Šola je letno sprejela šestindvajset do trideset učenk na paralelko, naval pa je bil mnogo večji, zato so marsikatero prosilko zavrnilo.

	PERILO			OBLEKE			VEZENJE		
	I.	II.	III.	I.	II.	III.	I.	II.	III.
1931/32	18	9	0	24	26	20	10	10	1
1932/33	21	15	0	23	20	23	0	10	5
1933/34	28	12	4	25	24	18	4	0	7
1934/35	24	19	8	26	25	21	10	2	0
1935/36	26	13	16	27	24	23	4	4	1

*Šivilja pri delu. (Arhiv Republike Slovenije
fond AS – 1202/259/2, šivilja)*

Največ deklet si je za svoj bodoči poklic izbralo krojenje in šivanje oblek. Povpraševanje je bilo večje kot je imela šola prostorov in primerne kadra. Vsa dekleta niso imela možnosti, da bi se vpisale na oddelek za šivanje in krojenje oblek, zato so se številne vpisale v druga dva oddelka. Naslednje leto so imela ta dekleta prednost pri sprejemu - vpisu v prvi letnik krojenja in šivanja oblek. Število učenk na oddelku za šivanje oblek je ostajalo v višjih letnikih dokaj stalno. Številne gojenke drugih dveh oddelkov so se tudi v višjih letnikih prepisovale v oddelek za krojenje in šivanje oblek. V zadnjih letih pred vojno pa je pravzaprav zadnji med oddelki, oddelek za vezenje, počasi zamiral. Večina deklet iz tega oddelka se je odločila za prepis v druga dva.⁴⁰

Podoben primer zamiranja vezenja kot poklica zasledimo tudi na Tehniški srednji šoli na Aškerčevi, kjer je bilo leta 1930/31 v treh letnikih oddelka za šivanje perila petinpetdeset učenk, v treh letnikih oddelka za izdelovanje oblek

petinsedemdeset učenk in na oddelku za vezenje (dva letnika) le trinajst učenk.⁴¹

Na obrtni šoli so dekleta dobila nekaj teoretičnega znanja za posamezno stroko in to je bila edina šolska izobrazba, ki jo je obrtnica lahko pridobila. Pouk je trajal pol leta in to le nekaj ur tedensko. Za kvalitetnejši pouk je bilo treba reorganizirati dotedanji način izobraževanja. Strokovnjaki so menili, da bi bilo pouk na teh šolah nujno podaljšati in povečati število tedenskih ur. Novi časi so dejansko zahtevali vedno večji obseg izobraževanja, daljšo dobo izobraževanja in višjo izobrazbeno raven, kajti izobrazba obrtnika ni smela ostati na starih tirnicah in na ravni srednjeveške obrti.

Predlog o podaljšanju dobe izobraževanja in povečanju števila ur je naletel na negodovanje obrtnih mojstric, ki so zelo nerade puščale vajenke k pouku zunaj že utečenega urnika. Zaradi odsotnosti vajenk je v delavnicah zastajalo delo. Mojstrice so

40 ZAL, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 14. 10. 1935 - Otvoritveno poročilo Strokovne obrtno nadaljevalne šole za dekleta poslano Šolskemu odboru za obrtno nadaljevalne šole v Ljubljani.

41 Izvestje Tehniške srednje šole v Ljubljani za šolsko leto 1930/1931, str. 77-78.

se pogosto pritoževale, da pomočnice, ki so končale šolanje na obrtni šoli, niso dobre pomočnice, ker nimajo potrebne ročne spretnosti. Seveda se temu ni čuditi, saj je bila šola le predpriprava za praktično uporabno moč v katerikoli stroki. Veljalo pa je pravilo, da bi morala vsaka absolventka obrtne šole vsaj za eno leto ali tudi več delati pri dobri mojstrici na brezplačni praksi in si tako pridobiti potrebno spretnost, ki ji je po končani šoli prav gotovo manjkala. Vsaka učenka bi morala ob zaključku šolanja misliti na tovrstno prakso, kajti šele tako bi lahko postala dobra mojstrica, delovodkinja ali celo direktorica obrtnega podjetja.

V tem prispevku ne bomo natančneje obravnavali **problematike ženskega obrtnega šolstva**, ne moremo ga pa tudi povsem prezreti. Za razliko od Zagreba in Beograda v Ljubljani nismo imeli višjih ženskih obrtnih šol, da se z ostalimi evropskimi državami niti ne primerjamo. V Sloveniji, bolje v Dravski banovini, je manjkalo primernih šol, ki bi dekleta praktično vzgajale za obrtni poklic. Obstajale so moške delovodske in mojstrske šole, a za žensko populacijo jih ni bilo. Med obema vojnama ni Dravska banovina na področju ženskega obrtnega šolstva glede reorganizacije oz. organizacije naredila ničesar. Središče modnega oblikovanja, šivanja in krojenja ženskih oblek, se je v omenjenem obdobju preselilo v Zagreb in Beograd. "Če ne želimo zaostajati ali celo nazadovati, bi morala ženska v slovenski obrti zavzeti mesto, ki ji je namenjeno in ki ga pravzaprav potrebuje, saj ženske, tudi če so omožene in matere, lahko opravljajo svojo ugledno in samostojno obrt, prejmejo temu primerno plačilo in s tem določen položaj v družbi."⁴²

Vse obdobje po ustanovitvi obrtnonadaljevalne šole so obstajale tendence, da bi se vse ženske obrtne šole združile. Predlog je bil, da bi se obstoječa ženska obrtna šola na tehniški srednji šoli v Ljubljani osamosvojila in da bi se reorganizirala in razširila s priključitvijo drugih ženskih obrtnih šol. Reorganiziral bi se hkrati tudi osrednji zavod za žensko domačo obrt. Vse bi se združilo v skupno žensko obrtno šolo pod vodstvom ravnateljice. A žal, kljub močni želji po izboljšanju ženskega obrtnega šolstva, do sprememb ni prišlo.

O ženski izobrazbi in o nujnosti sprememb je podal nekaj misli Albert Pučnik, lastnik krojaškega ateljeja v Ljubljani. Svoja premišljevanja je zapisal spomladi leta 1935, jeseni istega leta pa je te misli še dopolnil: "Današnja žena je izpostavljena takim prilikam, da si mora večina sama služiti kruh... Živimo v razmerah, ki večinoma ne daje očetu prilike, da zadostno prehrani ženo in otroke in večini mladim možem ne možnosti, da se poroči. Naj se še tako omenja, da bi se z večjo skromnostjo zmoglo drugače, je vendar nepobitna resnica, da današnji civilizirani svet hoče času primerne- ga življenja. Ti motivi so pregnali ženo iz svojega ožjega gospodinjskega udejstvovanja

---

42 ZAL, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 12. 11. 1935 - Mnenje dr. Josipa Pretnarja tajnika Zbornice TOI v Ljubljani, ki ga je podal v pismu g. Albertu Pučniku, skliceval se je na predavanje o obrtno nadaljevalnem šolstvu, ki ga je imel na plenarni seji, 7. 11. 1935.

Ženska obrtna šola. Oddelek za vezenje. Izvestje Tehniške srednje šole v Ljubljani (1930/31), str. 19. (SŠM, zbirka letnih poročil)

in jo prisilili da se mora posvetiti kakemu poklicnemu udejstvovanju, bodisi začasno, bodisi mimo grede, bodisi poleg gospodinjstva ali pa to je največkrat – za trajno." Se-stavek je posebej posvetil obrtni izobrazbi, ker je imel občutek, da je pri nas premalo poskrbljeno za žensko obrtno šolstvo. S svojim premišljevanjem se je obrnil tudi na tedanje žensko gibanje, da bi se le-ta zavzel za odpravo pomanjkljivosti. Svoje ugotovitve je podkrepil tudi z omembo knjige Mihe Presla "Strokovno šolska politika". Na njegovo pobudo je nastala Spomenica, ki jo je o ženskem obrtnem šolstvu dne 28. 12. 1935 pripravilo Splošno žensko društvo. Na kritiko so odgovorili Miha Presel, Jožef Reisner in Evgen Jarc.⁴³ Večina je podprla Spomenico Splošnega ženskega društva in predloge za spremembo ženskega obrtnega šolstva. Obstajalo pa je tudi drugačno mnenje, češ da žensko obrtno šolstvo ni zapostavljeno. Mnenje je bilo podkrepjeno z nekaterimi statističnimi podatki: vsako leto se je vpisalo komaj 20% učenk, ki so nameravale postati obrtnice. 30 % je bilo takih, ki so se zares želele naučiti šivanja za domače gospodinjске potrebe. 50% naj bi jih vpisali starši, da so prejemale zanje draginjske doklade in da jih ni bilo treba gledati doma. Beg od dela in beg od doma naj bi bila pomembna vzroka za naraščanje števila učencev in učenk na srednjih in

43 ZAL, LJU 27, t. e. 1. 1935 Premišljevanja Aberta Pučnika, 12. 11. 1935 misli dr. Josip Pretnarja, tajnika Trgovske in obrtne zbornice, 28. 12. 1935 - Spomenica Splošnega ženskega društva in odgovori: 14. 3. 1936 Evgen Jarc, 17. 3. 1936 Jožef Reisner, 24. 3. 1936 Miha Presl. Vsi razen Jožefa Reisnerja so bili mnenja, da je žensko obrtno šolstvo neprimerno.

strokovnih šolah. Po končanem šolanju večina ni iskala kruha v izučnem strokovnem delu, temveč po raznih uradih.⁴⁴

Obrtno šolstvo v stari Jugoslaviji je ostalo nespremenjeno, le učni jezik je bil slovenski. Tudi novi šolski predpisi iz leta 1929 za Slovence niso pomenili nikakršnih novosti. Vse avstroogrške šole so nemoteno delovale naprej. V večjih krajih so bile šole specializirane, v manjših pa so bile splošne. Vse šole so se spopadale z enakimi problemi, kot so prostorska stiska (gostovanje na drugih - ljudskih šolah), slaba kadrovska zasedba oziroma le gostujoči učitelji, večinoma zaposleni na drugih šolah. Težavo pa je povzročalo tudi pomanjkanje učnih pripomočkov. Podobno kot pri šolstvu je bilo v obrti. Novi obrtni zakon, ki je bil sprejet 1931. leta, ni prinesel nič pomembno novega, ujemal se je v marsičem s prejšnjim avstroogrskim. Težave so nastale tudi glede učnega načrta obrtnonadaljevalnih šol. Po prevratu je veljal še pravilnik iz leta 1914. Ministrstvo za trgovino in industrijo v Ljubljani je 23. 9. 1921 Šolskemu odboru za obrtno nadaljevalne šole v Ljubljani podal mnenje o spremembi pravilnika za obrtno nadaljevalne šole. Odbor je dobil nalogo, da popravi in prilagodi stari pravilnik vsem obrtno nadaljevalnim šolam. V tridesetih letih so bile narejene vse priprave za spremembe na področju obrtnega šolstva, a žal zaradi neodločnosti do sprejetja ni prišlo, ker so jih prehiteli dogodki druge svetovne vojne.

V referatu o obrtnih šolah v Ljubljani, ki je bil pripravljen za diskusijski večer pri mestni upravi,⁴⁵ lahko preberemo številne kritike, a tudi predloge za **izboljšanje obrtnonadaljevalnega šolstva**. V šolskem letu 1932/33 je bilo v Ljubljani osem obrtnonadaljevalnih šol. Šest od teh je vzdrževala mestna občina, ostali dve, gostinsko in grafično, pa zadrugi omenjenih obrti. Na ljubljanskih šolah je bilo 54 razredov, ki jih je obiskovalo 1357 učencev od teh je bilo 353 vajenk, na šolah je učilo 65 pedagogov. Ljubljanske šole so obiskovali predvsem Ljubljančani in le 154 učencev je bilo iz okolice. Šolsko leto je trajalo od začetka oktobra do konca aprila, pouk so imeli dva popoldneva v tednu po štiri ure. Da bi se kvaliteta pouka dvignila, so predlagali, da bi se vse šole, ki so bile razdeljene po raznih šolskih stavbah, združile pod skupno streho in enotnim vodstvom, s čemer bi še prihranili 120.000 din.

Izobrazba obrtnika ali obrtnice bi morala biti kvalitetnejša, zato so strokovnjaki menili, da bi ji morali posvetiti več pozornosti, saj je napredek na vseh obrtnih področjih zahteval širše znanje. Če bi upoštevali splošne pedagoške pridobitve in takratni napredek na gospodarskem področju, bi bilo treba obrtno nadaljevalne šole popolnoma prenoviti. Učni načrti na obrtnonadaljevalnih šolah so bili zastareli. Število ur splošnih predmetov (pisanje, risanje, računanje) je bilo preobsežno in zato je zmanjkovalo časa za strokovne predmete. Pred vpisom na obrtno nadaljevalne šole bi

44 ZAL, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 17. 3. 1936 - Odgovor ravnatelja Tehniške srednje šole Jožefa Reisnerja na Spomenico, ki jo je pripravilo Splošno žensko društvo leta 1935.

45 ZAL, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 7. 4. 1933 - Poročilo o obrtno nadaljevalnih šolah, ki je bilo pripravljeno za diskusijo v mestni upravi.

Šivilje v šivalnici v Kranju.

(Arhiv Republike Slovenije fond AS - 1202/266/2, šivalnica v Kranju)

morali vsi kandidati končati vsaj štiri razrede meščanske šole. Tako bi imeli bodoči vajenci in vajenke primerno splošno izobrazbo, na obrtnih šolah pa bi se lahko posvetili strokovnim predmetom. Prednost bi imele iniciativnost, iznajdljivost in samostojnost gojencev in gojenk, v prihodnje pa bi preprečevali dotedanje prevladujoče prepisovanje, prerisovanje in posnemanje. Praktični strokovni pouk bi moral zavzemati večji obseg, na obrtnonadaljevalnih šolah bi morali za te predmete izbirati strokovnjake, ki ne bi obvladali le stroke, ampak bi morali biti tudi dobri pedagogi. Kvaliteten pouk bi lahko potekal le v razredih, ki ne bi bili prepolni. V pripravljalnih razredih bi bilo lahko največ trideset učencev, v višjih razredih pa le dvajset do triindvajset, saj praktični pouk zahteva več prostora. Predlagali so nove učne predmete, kot so tuji jeziki francoščina, nemščina in češčina. Za vse obrtno nadaljevalne šole so predlagali predmete s področja poznavanja obrtnih predpisov: obrtni zakon, zakon o davkih in drugi podobni predpisi, ki bodo bodočemu obrtniku v veliko pomoč pri vodenju obrtne delavnice. Predmeta, ki so ju vpeljali v marsikatero šolo, sta bila lepo vedenje in higiena.

Večina obrtnonadaljevalnih šol, ki so bile priključene osnovnim šolam, ni razpolagala s primernim pohištvom. Pohištvo bi moralo biti prilagojeno potrebam strokovnega pouka, ki se je poučeval na šoli. Klopi in stoli v učilnicah so bili prirejani otrokom osnovne šole, za starejše so bile morda še primerne za teoretični pouk, a gotovo niso ustrezale praktičnemu pouku vajencev in vajenk. Primerno opremo so vse te šole skušale dobiti na tak ali drugačen način, a večina učilnic je bila le deloma ustrezno opremljena. Za najnujnejše stroje in učila je skrbel šolski odbor, a kaj ko se je to šolstvo otepal s finančnimi težavami. Za napredek vsake obrtno nadaljevalne šole

Tako se učimo šivati v Slovenskem šolskem muzeju. Pri učni uri ročnih del iz leta 1926: »Prišijmo si gumb!« (SŠM, fototeka, foto M. Javoršek, 2011)

so bile pomembne knjižnice. Vsaka je imela oddelek za učence in oddelek za učitelje. Želja vsake knjižnice je bila, da bi imela vsa glavna dela obrtnih strok, ki so jih predavali na šoli, in naročeno eno glasilo obrti, ki je bila zastopana na šoli. Knjižni fond so dopolnjevali bolj z darili kot z nakupi, tako tudi večino šolske opreme in učil.⁴⁶

Velike želje in predlogi za spremembe obrtnih šol so obstajali, a žal je vsa dogajanja prehitela vojna.

Viri in literatura

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), LJU 27, Šolski odbor obrtnonadaljevalnih šol v Ljubljani.

Literatura

Uredbe ministrstva za uk in bogočastje: 24. 2. 1883/3674, 14. 9. 1884/12564, 2. 10. 1891/9174.

Izvestje Tehniške srednje šole v Ljubljani za šolsko leto 1930/1931.

⁴⁶ ZAL, LJU 27, t. e. 1. Ljubljana, 7. 4. 1933 - Predlogi za izboljšanje obrtnega šolstva.

Letno izvestje c.kr. državne obrtne šole v Ljubljani 1911/12, Ljubljana, 1912.
Letno poročilo državne višje realne šole v Ljubljani 1893/94, Ljubljana 1894.

Tatjana Hojan, Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem, v: katalog Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana 1970.

Vlado Schmidt, Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem II, Ljubljana, 1988.

Aleksandra Serše, Danijela Juričič Čargo, Stanislav Južnič, Matevž Košir, Gabrijel Gruber S. J.: 1740–1805: 200 let, v: Katalog, publikacija Arhiva Republike Slovenije, Ljubljana, 2005.

Aleksandra Serše, Ženska obrtna strokovna šola v Ljubljani od njene ustanovitve do 1918, v: Arhivi XVIII/1–2, Ljubljana, 1995.

Aleksandra Serše, Obrtno nadaljevalne šole na Kranjskem v obdobju od 1872 do 1918, v: Šolska kronika XXVIII; Ljubljana, 1995.

Aleksandra Serše, Začetki obrtnega šolstva na Kranjskem v obdobju 1750-1850, v: Arhivi XXIII/2, Ljubljana 2000.

Ivan Slokar, Zgodovina obrtnega šolstva v Ljubljani do leta 1860, v: Zgodovinski časopis XVII, Ljubljana, 1963.

Vlado Valenčič, Ivan Slokar, Ljubljanska obrt od srednjega veka do začetka 18. stoletja, v: Zbornik razprav, Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega, zv. 3, Ljubljana, 1972.

Zusammenfassung

Ein Überblick über die Bildung im Bekleidungsgerberbe (Bis zum Zweiten Weltkrieg)

Aleksandra Serše

Der vorliegende Beitrag ist ein Versuch, einige Erkenntnisse und Feststellungen über das Bekleidungsgerberbe – Zuschneiden und Nähen der Herren- und Damenkleidung zusammenzufassen. Unsere Absicht war es, einen kurzen Überblick über das Schulsystem in verschiedenen Zeitabschnitten zu geben. Wir sprechen über das Übertragen der Kenntnisse an jüngere Generationen seit den Jahren, als die ersten Schulen für die Bildung des Gerberbestandes gegründet worden waren.

Der Beitrag vermittelt einen Überblick über das Gerberbe, das sich mit dem Herstellen der Kleidung beschäftigt. Das Schneidergerberbe war sowohl in der Stadt als auch im Dorf verbreitet.

Die Rolle und Bedeutung dieses Gerberbes berührte schon mancher Autor; eine gründlichere Studie über die Bildung des Gerberbestandes jedoch gab es noch nicht. Mit diesem Beitrag wollen wir dieser Problematik etwas näher kommen.

Im sechzehnten und siebzehnten Jahrhundert gab es noch kein fachliches Schulwesen für Handwerker. Die Ausbildung beruhte lediglich auf praktischem Unterricht. Der Schüler lernte das Gerberbe beim Zunftmeister.

Für den Anfang der organisierten Ausbildung sind eine große Vielfalt und Regellosigkeit typisch. Mit der Einführung der allgemeinen Schulpflicht versuchte der österreichische Staat das Problem der theoretischen Bildung der Gerberkräfte zu lösen und zwar mit dem Organisieren des Volksschulwesens, mit der Gründung der Normalschulen und der Sonntags- und Wiederholungsschulen. In der zweiten Hälfte des neunzehnten Jahrhunderts folgt die Reorganisierung des Mittelschulwesens. Mit der Gründung der Realschulen erhielt der Gerberbestand die Schule, verlor sie jedoch erneut, als die Realschule eine Mittelschule zur Bildung der technischen Kräfte wurde. Das Gerberbeschulwesen begann sich mit der Gründung der weiterbildenden Gerberbeschulen nach dem Jahre 1870 schneller zu entwickeln.

Eine Sonderschule – Kurse für Schneider und Näherinnen – begann in Ljubljana im Jahre 1891 zu wirken, obwohl uns zwei frühere erfolglose Versuche derartiger Bildung bekannt sind. Matija Kunc organisierte die Schule für das Zuschneiden, die eine der ersten in Österreich war und sowohl technischen als auch theoretischen Unterricht über das Zuschneiden der Herren- und Damenkleidung vereinigte.

Die Wirtschaftskrise Anfang des neunzehnten Jahrhunderts hatte die Gründung der Abteilung für Nähen und Zuschneiden der Kleidung an der Gerberbeschule in Ljubljana zur Folge. Eine ähnliche Abteilung für Mädchen wurde auch an der fortbildenden Gerberbeschule gegründet, an der ein Jahr zuvor auch eine Abteilung für Jungen gegründet wurde.

Auf dem Gebiet des fortbildenden Gerberbeschulwesens kam es nach dem Jahre 1918 zu Veränderungen. Im Vergleich zu den Vorkriegsjahren nahm die Anzahl der Schulen zu. Es bestanden fachliche Schulen für Männer, Frauen und gemischte Schulen. Die Schulen existierten nicht nur in Ljubljana, sondern wurden auch überall dort gegründet, wo sich ein Bedarf daran zeigte, vor allem in Orten, wo Gerberbe und Industrie gut entwickelt waren.